

OPONENTSKÝ POSUDOK

na dizertačnú prácu

Mgr. Pavla Brunclíka

Adriena Šimotová – obrazy, které nejsou za sebe ani pro sebe:

Úvahy o komunikaci v autorčine tvorbě

Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Katedra filosofie, Německá a francouzská
filozofie

Praha 2023

vedúci diz. práce: doc. PhDr. Ladislav Benyovszky, CSc.

Autor Mgr. Pavel Brunclík si za cieľ svojej dizertačnej práce venovanej Adriene Šimotovej, jednej z kľúčových a medzinárodne najrešpektovanejších predstaviteľiek českého umenia 2. polovice 20. storočia, zvolil overenie nových a rozšírených možností interpretácie jej diela z hľadiska filozofického myslenia doby, v ktorej žila a pôsobila. V centre jeho pozornosti je predovšetkým problematika dvoch dôležitých kategórií umeleckého procesu – súvislosti komunikácie a obrazotvornosti.

Pre tvorbu Adrieny Šimotovej (1926 – 2014) je od obdobia jej ľudskej a umeleckej zrelosti príznačné zameranie na človeka, ľudskú personalitu s jej existenciálnymi aspektmi. Bola to orientácia hlboko zdôvodnená, ľudsky prežitá, vykúpená a rozvíjaná bolestnými životnými skúsenosťami z osobného života i dejinných situácií, ktorých bola autorka počas svojho života svedkom i účastníkom a dokázala ich reflektovať a premeniť do hlbokého umeleckého posolstva. Autor dizertácie s umelkyňou veľmi blízko spolupracoval, podieľal sa na kurátorskom koncipovaní jej výstav (cca od roku 1998 do jej odchodu, v súčasnosti pokračuje v práci s jej pozostalosťou, v Nadačnom fonde Adrieny Šimotovej a Jiřího Johna) a jeho pohľad na jej osobnosť i dielo tak môže sprostredkovať veľa vzácnych, privátnych, doteraz neznámych momentov vyplývajúcich zo súvzťažností, zložitých podmieneností myslenia a tvorby, ako aj života a umenia (v osobnom a tiež v kontextuálnom dobovom a historickom rozmere).

Moja skúsenosť umeleckohistorickej práce s dielom A. Šimotovej vyplynula z odbornej prípravy akvizícií diel umelkyne do zbierok Slovenskej národnej galérie (2002), z kurátorskej a autorskej spolupráce na výstave Adrieny Šimotovej *Tvář* v Slovenskej národnej galérii (2004, kurátorská koncepcia: Pavel Brunclík) a v Galérii 19 v Bratislave (2012), ako aj z dlhodobého výskumu vzťahov českého a slovenského vizuálneho umenia v 20. storočí. Preto aj moje posudzovanie dizertačnej práce Pavla Brunclíka bude prednostne vedené z umeleckohistorických hľadísk.

Medzi životom a umením nie sú vždy priame spojnice, životné udalosti sa do umenia dostávajú často sprostredkované a neraz okľukou, často ich v umeleckých dielach objavujeme až po povestnej „smrti umelca“ (nielen tej fiktívnej – filozofickej ale aj skutočnej). Biografické súradnice sú síce dôležité, ale raz sa silné osobné udalosti či príbehy rôznym spôsobom implikujú do tvorby, inokedy sa odohrajú iba v živote a tvorbu obídu oblúkom... Adriena Šimotová je však typom umelkyne, ktorá svetu (divákovi, percipientovi) sprostredkúva predovšetkým svoju individuálnu, subjektívnu životnú skúsenosť spracovanú umeleckým dielom. V jej prípade to bola skúsenosť – tragická –, poznamenaná predčasným odchodom jej najbližších ľudí, ale aj nie práve priaznivou spoločenskou situáciou (obdobie normalizácie), v ktorej sa jej dielo odohrávalo a špecificky fungovalo; P. Brunclík hovorí v tejto súvislosti o niekoľkých „medzných situáciách“ („*mezní situace*“) A tu sa dostávame do bodu, že osobná skúsenosť pretavená do umeleckého diela sa môže za určitých podmienok stať skúsenosťou obecnou, interpersonálnou prehovárajúcou k širokému segmentu publika,

vnímateľov umeleckého diela; azda túto skutočnosť mal autor na mysli pri označení Šimotovej obrazov ako obrazov, „*kté nejsou za sebe ani pro sebe*“, teda sa stávajú podmienkou i prostriedkom procesu umeleckej komunikácie.

Autor sa pokúša pochopiť a vysvetliť túto zásadnú premenu na jednej strane dôrazom na analýzu metódy, resp. metód, ktoré v tvorbe používala, na druhej strane uplatnením medziodborového prístupu – analýzou obrazového / filozofického myslenia, ktoré mohlo ovplyvniť uvažovanie A. Šimotovej, to všetko sa deje na pozadí individuálneho utvárania osobnosti umelkyne ako aj rodinných (dôležitosť rodinnej väzby na duchovný kontext francúzskej kultúry), generačných, širších kultúrnych a spoločenských súvislostí, v ktorých jej dielo vznikalo a fungovalo. Štruktúra práce, popri úvode a závere, je rozvrhnutá do troch hlavných kapitol: 1. *Jak něco udělat pomoci obrazů* (zahŕňa formovanie umelkyne, ranú tvorbu do začiatku 70. rokov 20. storočia); 2. *Komunikace a vymezení. Hostinné* (zaznamenáva zásadný obrat v tvorbe A. Šimotovej, popretie maľby k radikálnemu gestu, dielo 70. a 80. rokov, dôraz na performatívne tendencie a problematiku existenciálnych hraníc); 3. *Co udělat pomoci obrazů* (sleduje záverečnú tvorbu A. Šimotovej, jej „preduchovenie“). Pre úplnosť treba dodať, že dizertácia je opatrená rozsiahlym faktografickým aparátom (zoznam zdrojov, fotografií, rozhovorov, odbornej literatúry, CV A. Šimotovej v prílohe), spolu 180 rkp. strán.

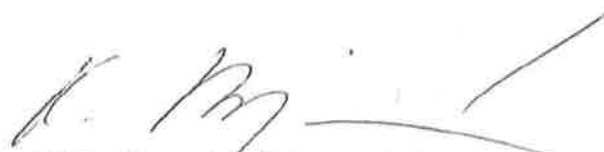
Text je prekladaný filozofickými reflexiami, hlavne tých diel, ktoré A. Šimotová dokázateľne čítala a v ktorých sama hľadala filozofickú oporu svojho uvažovania a obrazotvornosti; boli to hlavne tieto diela a filozofovia: Martin Buber: *Já a Ty*; *Problém člověka*; Karl Jaspers; Emmanuel Levinas: *Totalita a nekonečno*; Martin Heidegger: *Věc* (predpokladám, že tento aspekt analýzy sa stane predmetom iného, špecializovaného posudku). Autor v texte strieda viaceré prístupy: biografický a historický naratív, interpretačné analýzy jednotlivých etáp tvorby A. Šimotovej, pričom sa pokúša filozofické kategórie konfrontovať s ich „premenou“ a transformáciou do myslenia a tvorivých kategórií Šimotovej umeleckej výpovede smerom k napĺňaniu procesu komunikácie (dôležitosť fenoménu „*setkání*“ – „*setkávání*“ ako vzťahovej udalosti medzi umelcom a divákom, „*rozhovoru*“ – „*rozmluvy*“ etc.). Podstatnou sa stáva premena Šimotovej tvorby, keď opustí závesný obraz, štetec a začína pracovať nožom, dotykom, telesným gestom a s plochou (hlavne papiera) ako 3D priestorom, s performatívnymi aspektmi a s rôznymi vrstvami osobnej a kultúrnej pamäte, ktoré vedú k novej obrazotvornosti a kladú nové nároky na proces komunikácie, v ktorom sa viac prehlbujú existenciálne významy a metafyzické značenia. Pritom si treba uvedomiť, že kým časť života a tvorby A. Šimotovej sa odohrala v podmienkach uzavretej – totalitnej spoločnosti, keď počas normalizácie patrila k neoficiálnym autorom, ktorí mali veľmi limitované podmienky vystavovania svojich diel (s tým súviseli aj špeciálne – privátne, polo-privátne formy prezentácie), po spoločenských zmenách po roku 1989 sa možnosti aj pre ňu zmenili a otvorili (dá sa povedať, že až do sveta), čo prinieslo, pravdaže inú úroveň a intenzitu komunikácie. Kým formovanie umeleckého myslenia A. Šimotovej P. Brunclík opiera o jej úvahy v súvislosti s myslením M. Bubera (dialogický vzťah v komunikácii), jej substanciálnu premenu jej tvorby začiatkom 70. rokov analogizuje s úvahami o súvislostiach medzných situácií a existencie v dielach K. Jaspersa, záverečnú tvorbu (sústredenú na problematiku tváre, frotovanej figúry etc.) zas opiera o úvahy M. Levinasa a jeho interpretáciou kategórie „*rozmluvy*“.

Miestami sú autorove reflexie Šimotovej tvorby príliš subjektívne, občas by to vyžadovalo objektivizovanejšiu pozíciu, „odstup a nadhľad“ odborníka, „neustranného“ historika umenia, je to však preto, že komunikácia P. Brunclíka s A. Šimotovou bola veľmi osobná. Keďže o diele A. Šimotovej doteraz existuje pomerne rozsiahla literatúra (monografické texty, texty k katalógoch výstav od rôznych historikov umenia, rozhovory etc.) v dizertácii mi na úvod chýba ich prehľad, resp. pokus o ich vybranú a kritickú reflexiu a

zhodnotenie vzhľadom na zvolený predmet skúmania a záujmu (komunikácia × obrazotvornosť). Text má skôr charakter eseje – „úvahy“, a tak sa jeho charakter stáva čím ďalej ako postupuje, tak sa stáva viac „difúznym“, metaforicky by sa dalo povedať, že sa miestami rozlieva ako rieka, pričom heuristické bádanie (dôraz na dielo, heuristická analýza ohľadom chronológie, metód, techník, etc.) sa strieda s širším historickým, generačným a socio-kultúrnym kontextovaním jej diela, inde sa zas skôr „abstraktné“ filozofické úvahy striedajú s prílišným „pozitivistickým“ dôrazom na výpočet historických faktov a udalostí (kapitola týkajúca sa kláštora v Hostinnom). Prácu ukončuje kapitola o výstavách, na ktorých autor s A. Šimotovou kurátorsky spolupracoval – a tu by som tiež privítala komplexnejší pohľad na fenomén výstavy o Šimotovej tvorbe (ako „druhotného“ prostriedku komunikácie, „prvotným“ prostriedkom komunikácie je samo dielo, tvorba, ktorá však už na výstave prechádza ďalším interpretačným „kolom“) –, a rozhovor medzi autorom a umelkyňou, ktorý by však, podľa môjho názoru, chcel aj následnú interpretáciu a komentár.

Napriek čiastkovým pripomienkam, rada by som konštatovala, že dizertačná práca je spracovaná so silným osobným nasadením a profesnou informovanosťou a prináša viaceré objavné interpretačné hypotézy. Rozhodne sa Pavlovi Brunclíkovi podarilo otvoriť nové trajektórie uvažovania o Šimotovej diele, v ktorých bude záslužné ďalej pokračovať a cizelovať ich. Dizertačnú prácu Mgr. Pavla Brunclíka *Adriena Šimotová – obrazy, ktoré nejsou za sebe ani pro sebe: Úvahy o komunikaci v autorčine tvorbě* odporúčam k obhajobe.

V Bratislave, 23. novembra 2023

PhDr. Katarína Bajcurová, CSc.
Ústav dejín umenia – Centrum vied o umení SAV
Slovenská národná galéria